

реалізації на практиці, між минулим досвідом особистісного розвитку (набуття знань, педагогічної техніки, умінь і навичок у педагогічній галузі) і розвиток педагогічної майстерності, професійної культури; між двома етапами усвідомлення власного «Я»: «Я - студент», який оволодіває педагогічною професією, і «Я - вчитель».

Поняття «професіоналізм» відображає суттєві властивості і відношення провідних категорій професійної педагогіки, зокрема категорії знання. На відміну від інформативних знань, знання методів художньо-естетичного виховання, вміння і навички спілкуватися з мистецтвом, орієнтація у художньо-педагогічних ситуаціях піддається рефлексії.

Професійний досвід формується у процесі діяльності: він є результатом минулої діяльності і розвитку професійної свідомості, а також відправною точкою для подальшого професійного становлення і саморозвитку. Досвід, як феномен і структурна одиниця професійного становлення, разом із знаннями, становить предмет професійної рефлексії і є основою формування професійної свідомості.

У професійному становленні майбутніх учителів початкових класів і підготовки їх до художньо-естетичного виховання школярів важливим є формування особистої позиції: установки, ставлення до професійної художньо-естетичної діяльності, мистецтва, учнів, самого себе.

В основу професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до художньо-естетичного виховання повинен бути покладений процес розвитку художньо-педагогічної свідомості фахівця, оволодіння основними видами професійної рефлексії, на яких ґрунтується розуміння власного ставлення, почуттів і думок щодо мистецтва, його конкретних жанрів, стилів, художніх творів. Розвиток системи художньо-педагогічної освіти та художньо-естетичного виховання учнів початкових класів на гуманістичних засадах потребує створення технологій професійного становлення особистості майбутнього фахівця, які стануть основою науково-методичного забезпечення процесу професійної підготовки.

Література:

1. *Гончаренко С.* Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
2. *Орлов В.Ф.* Теоретичні та методичні засади професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін / Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. – К., 2004. – 44 с.
3. *Радкіна В.Ф.* Формування художньо-естетичного смаку як професійної якості майбутнього учителя / Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Одеса, 2004. – 21 с.
4. *Швирка В.М.* Естетичне виховання майбутнього вчителя-філолога засобами мистецтва / Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Луганськ, 2003. – 21с.

УДК 78+371.13+378

Пушкар Л.В.

МУЗИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

В статье рассматривается проблема применения компетентностного подхода в профессиональной подготовке будущих учителей; предлагается классификация музыкальных компетенций, формирование которых усовершенствует профессиональную подготовку студентов педагогических университетов.

Ключевые слова: подготовка учителей, компетентностный подход, музыкальные компетенции.

Серед важливих умов модернізації вищої освіти в Україні підготовка педагогічних кадрів займає чільне місце. У Національній доктрині розвитку освіти проголошується, що держава має забезпечувати „підготовку висококваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку...” [5]. Останнім часом намітилася тенденція на зміну орієнтирів у формуванні змісту професійної підготовки майбутніх учителів з інформаційного підходу на компетентнісний, який стає підґрунтям нових стандартів освіти. У них підсумкові вимоги до випускника навчальних закладів різного рівня акредитації повинні бути представлені переліком компетенцій, ступінь сформованості яких визначає здатність майбутнього вчителя до виконання різних видів діяльності.

У сучасних педагогічних дослідженнях широко обговорюється проблема необхідності запровадження компетентнісного підходу в підготовку студентів педагогічних університетів (А.Л.Андреев, В.М.Антипова, І.Г.Єрмаков, І.О.Зимня, В.В.Краєвський, О.С.Пропоров, О.М.Семенов,

О.Г.Смолянiнова, I.В.Соколова, В.Ю.Стрельников А.В.Хуторський та iн.). Питанням компетентнiсного пiдходу в галузi мистецької освiти, його функцiї у пiдготовцi майбутнiх вчителiв музики присвяченi працi Н.П.Гуральник, О.В.Єременко, Л.М.Масол, Г.Ю.Нiколаї, О.М.Олексюк, Г.М.Падалки, М.М.Ткач, О.П.Щолокової та iн. Водночас ряд питань, пов'язаних з формуванням музичних компетенцiй студентiв рiзних педагогiчних спецiальностей, зокрема корекцiйної педагогiки, початкового навчання, соцiальної педагогiки залишається не вивченими.

Тому *метою* нашої статтi стало дослідження проблеми використання компетентнiсного пiдходу щодо музичної пiдготовки студентiв педагогiчних унiверситетiв, а також складання перелiку музичних компетенцiй, формування яких пiдвищить якість пiдготовки майбутнiх учителiв гуманiтарних спецiальностей.

У „Словнику iз соцiальної педагогiки” термiн *пiдготовка* тлумачиться як формування й збагачування ставлень, знань i вмiнь, необхідних iндивiду для адекватного виконання специфiчних завдань, а поняття *професiйна пiдготовка* – як „пiдготовка молодi людини до трудового життя. Завданням її стає забезпечення молодi достатнiм рiвнем квалiфiкацiї, що дозволить у майбутньому ефективно працювати” [8, с. 209, 230]. У Статтi № 1 Закону України „Про вищу освiту” *професiйна пiдготовка* визначається таким чином: „...здобуття квалiфiкацiї за вiдповiдним напрямом пiдготовки або спецiальнiстю” [3]. У Статтi № 13 зазначено, що освiтньо-квалiфiкацiйна характеристика (ОКХ) випускника вищого навчального закладу вiдображає цiлi вищої освiти та професiйної пiдготовки. Крім того, ОКХ визначає мiсце фахiвця в структурi галузей економiки держави i вимоги до його *компетентностi* [3].

На думку I.В.Соколової, „компетентнiсть вчителя – це мета й результат професiйної пiдготовки у вищому навчальному закладi та у процесi неперервної педагогiчної освiти, успiшнiсть якої зумовлена сукупнiстю сформованих у фахiвця компетенцiй (загальних, педагогiчної, психологiчної, iнформацiйної, мiжкультурної, комунiкативної тощо), якi сприяють соцiалiзацiї особистостi, формуванню у неї свiтоглядних та науково-професiйних поглядiв, визначають успiшнiсть дiяльностi (у т.ч. професiйної педагогiчної), здатнiсть до самореалiзацiї, саморозвитку та самовдосконалення” [9, с. 15].

О.М.Семенов визначає професiйну компетентнiсть як iнтегральну особистiсну якість, що включає сукупнiсть професiйних компетенцiй, якi зумовлюють готовнiсть до педагогiчної дiяльностi. Професiйну компетенцiю вчителя української мови i лiтератури вона характеризує як сформовану систему професiйних знань, вмiнь, фiлологiчних i педагогiчних здiбностей, цiннiсних орієнтацiй, стилю спiлкування, необхідних для якiсного виконання педагогiчної дiяльностi. У своїх дослідженнях науковець з'ясовує сутнiсть педагогiчної, психологiчної, методичної, лiнгвiстичної, мовної, комунiкативної, фольклорної, лiтературної, етнокультурознавчої, iнформацiйної, дослідницької компетенцiй. Головним орієнтиром для видiлення таких компетенцiй слугували суспiльнi вимоги до фаху й особистiсних якостей вчителя-словесника” [7, с. 16].

Таким чином, ми можемо констатувати, що мета i результат пiдготовки вчителя – його компетентнiсть, яка зумовлена сукупнiстю компетенцiй, що визначають здатнiсть випускника виконувати рiзноплановi педагогiчнi завдання.

Аналіз рiзних пiдходiв до визначення понять „компетентнiсть” та „компетенцiя” дозволив нам диференцiювати їх. Ми згоднi з думкою I.В.Соколової, що компетенцiї вчителя – „це складнi, професiйно-iндивiдуальнi утворення, що на основi iнтеграцiї соцiального та власного досвiду, набутих знань, сформованих вмiнь i навичок, особистiсних якостей зумовлюють готовнiсть та здатнiсть людини до успiшного виконання педагогiчної дiяльностi, сприяють створенню моделi творчої взаємодiї з учнями, колегами, батьками, забезпечують самореалiзацiю вчителя, виявом якої є його iндивiдуально-педагогiчний стиль” [9, с. 15]. Важливо, що компетенцiї визначають роль загальних рекомендацiй при розробцi Державного стандарту професiйної пiдготовки вчителя, конкретизацiї державного, рiонального та компоненту ВНЗ.

На пiдставi усiх проаналiзованих визначень термiну *компетенцiя (компетентнiсть)*, конкретизуємо поняття *предметна компетенцiя* в контекстi музичної пiдготовки студентiв педагогiчних унiверситетiв. У своїх розвiдках пiд *музичними компетенцiями* майбутнiх педагогiв ми розумiємо сукупнiсть взаємопов'язаних базових музичних знань, вмiнь оцiнювати феномени музичного мистецтва, навичок елементарного музикування, якi через позитивне ставлення до музичної дiяльностi дозволять майбутньому вчителю бути компетентним у межах своїх професiйних обов'язкiв [6; с. 175].

Вiдомий російський вчений, музикант Н.О.Бергер наголошує на важливостi зацiкавлення молодi серйозною музикою в активнiй формi через музикування, яке акумулює в собі фактично всi види людської дiяльностi, мислення, емоцiйних переживань. Науковець наголошує, що такий пiдхiд *розвиває* складну фiзичну координацiю, яка без додаткових факторiв i навантажень сприяє

розвитку інтелекту; дрібну моторику, яка стимулює швидкість мислення; уміння орієнтуватися у геометрично складному звуковисотному просторі й керувати своїми діями у часі; уміння *слухати-відчувати-оцінювати ситуацію* взаємодії з партнерами у ансамблевому музикуванні на основі невербального контакту. У процесі активного музикування *формують* ся особистісні якості, головні серед яких: креативність, можливість самовираження через імпровізаційні форми роботи на основі відомих елементів музичної мови й вільної індивідуальної їх комбінації, а також вміння концентруватись на здійсненні дій та відповідальності за них (наприклад, у виконанні твору й ін.) [2, с. 294-295].

Вплив музики на емоційні переживання дитини, які збагачують і водночас формують її психіку, широко представлений в різних концепціях музично-естетичного виховання. Серед їх авторів можна знайти такі імена як: Емануїл Жак-Далькроз, Золтан Кодай, Карл Орф, Едвін Гордон, Дмитро Кабалевський, Стефан Шуман, Зоф'я Лісса, Богдан Суходольський, Ірена Войнар, Марія Пшиходзінська. Погляди, ідеї та методи цих та багатьох інших педагогів-музикантів доводять неперевреність впливу музики на виховання підростаючого покоління: збагачення внутрішнього світу; загальну підготовку людини до життя; формування естетичної компетентності; комунікативності; інтелектуальний розвиток особистості і т. п.

Стає очевидним, що музична підготовка здатна гармонізувати духовне, емоційно-моральне, фізичне й інтелектуальне в особистості. Саме тому так важливо вирішувати проблему формування музичних компетенцій не тільки у майбутніх учителів музики, але й у випускників гуманітарних педагогічних спеціальностей.

Терапевтичні та корекційні можливості музики вивчаються у роботах таких науковців як В.М.Бехтерев, Є.П.Жилияєва, А.С.Кузнєцова, А.Б.Леонова, Ю.П.Лисицин, А.Ф.Лосєв, В.А.Петров, В.І.Петрушин, П.П.Сокальський, М.І.Чистякова. У працях цих та багатьох інших дослідників всесторонньо аналізуються питання психологічного вивчення музичних значень, біологічних засад використання музичної терапії, методів сучасної музичної психотерапії, засобів сприймання музики, які сприяють самодослідженню і самоціленню особистості, розвитку духовності особистості через залучання до музики.

Цілюща сила музики у фізичному, психічному й моральному плані відома з давніх часів. У спеціальній педагогіці в корекційно-розвивальній роботі з усіма категоріями дітей із порушеннями у розвитку широко застосовується музика. У цьому контексті назвемо дослідження І.С.Белік, Г.А.Волкової, В.А.Гринер, В.І.Деревяннікової, Л.О.Куненко, О.Ф.Рау, В.І.Петрушин, О.З.Яхніної та ін. Наголошуємо, що головні підходи до музично-естетичного виховання дітей із спеціальними потребами також базуються на широкому спектрі можливостей музичного впливу на людину.

У попередніх публікаціях ми акцентували увагу на необхідності формування певних музичних компетенцій у корекційних педагогів, зокрема логоритмічної та мовленнєвої [6]. Подальші дослідження засвідчили, що коло музичних компетенцій, які можуть бути використані у підготовці майбутніх корекційних педагогів, можна значно розширити. Крім того, музичні компетенції, на нашу думку, необхідні також соціальним педагогам та вчителям початкової школи. Свої судження ми засновуємо на вимогах до підготовки майбутніх фахівців, педагогічних спеціальностей які виписані у складових галузевих стандартів – освітньо-професійних програмах (ОПП).

У своїх наукових розвідках щодо класифікації музичних компетенцій студентів педагогічних університетів, ми спиралися на праці вчених, які досліджували систему освітніх компетенцій (В.В.Краєвський, О.І.Пометун, А.В.Хуторський, О.М.Семенов, І.В.Соколова); на галузеві стандарти вищої освіти, зокрема на освітньо-професійну програму підготовки фахівця; на характеристику й зміст різних видів музичної діяльності (Е.Б.Абдуллін, Д.Б.Кабалевський, О.В.Ніколаєва); а також на дослідження науковців у напрямку використання музики як джерела корекційного та терапевтичного впливу.

Важливу роль у розробці переліку музичних компетенцій, необхідних майбутнім педагогам, відіграє аналіз змісту усіх видів музичної діяльності. Цим питанням у своїх наукових розвідках приділяють спеціальну увагу Е.Б.Абдуллін та О.В.Ніколаєва. Зокрема дослідники характеризують такі види музичної діяльності: власне музичну діяльність (музично-слухацька, музичне виконавство – вокально-хорове та інструментальне, – імпровізація та створення музики), музично-теоретичну, музично-історичну, музично орієнтовану поліхудожню та музично-опосередковану [1, с. 2 – 4, 12].

Проведений теоретичний аналіз дозволив нам визначити перелік спеціальних компетенцій, необхідних учителю музики. До нього увійшли: музично-виконавські (вокально-хорові компетенції та музично-інструментальні компетенції), компетенції щодо організації слухання музики, музично-теоретичні, музично-історичні, музично орієнтовані поліхудожні, музично опосередковані. Подальша деталізація цих компетенцій може мати варіативний характер. Наприклад, вокально-хорові компетенції можуть складатися з мовленнєвих, інтонаційних, артикуляційних, артистичних тощо, а

організація слухання музики потребує наявності компетенції у сфері сприймання музики, аналізу музичних творів, та вербальної й виконавської їх інтерпретації і т. д.

Як ми зазначали вище, музика має неперевершені можливості впливати на виховання особистості, зокрема молоді людини, а музична підготовка не завадить їй педагогам-гуманітаріям. На нашу думку, формування музичних компетенцій і, як результат, музична компетентність потрібні не тільки вчителям музики, але й вчителям початкової школи, а також соціальним та корекційним педагогам. Тому відповідні музичні дисципліни можна ввести у варіативну частину навчальних планів.

Оскільки виокремлення конкретних музичних компетенцій, необхідних у підготовці майбутніх соціальних, у тому числі корекційних педагогів та вчителів початкової школи, повинні відповідати нормативно-правовим та нормативно-методичним документам, ми звернулися до стандартів вищої освіти, зокрема до освітньо-професійної програми (ОПП). Розглянемо зміст деяких умінь, що повинні забезпечуватись комплексом знань, які перелічені у галузевому стандарті ОПП за спеціальністю „Дефектологія”. Зокрема у Додатку Б зазначається, що у процесі проведення спеціальних занять з ЛФК, логоритміки, логопедичної гімнастики, фізкультури, аутотренінгів, враховуючи загальні принципи компенсації рухових дефектів та їх педагогічної реабілітації, студенти повинні вміти здійснювати добір цілеспрямованих методів та оптимальних засобів корекції фізичного розвитку дітей з психофізичними вадами [10, с.97]. У зв'язку з цим у майбутніх корекційних педагогів доречно формувати музичні компетенції, зокрема музично-логоритмічні, які допоможуть у доборі ефективних методів та засобів роботи з дітьми з особливими потребами.

У зазначеному Додатку увага акцентується на необхідності застосування комплексної системи роботи щодо формування рухових функцій дитини, виходячи із сучасних уявлень про взаємозв'язок рухової активності з розвитком функцій мозку. Тому випускник повинен вміти застосовувати на практиці вправи, які формують у дитини цілеспрямовані рухи з предметами й без предметів, а також вправи, які коригують і розвивають, „для тонких рухів пальців, кисті рук, передпліччя та ін.” [10, с.99]. На нашу думку, наявність у педагога музично-логоритмічних компетенцій значно підвищить ефективність процесу формування рухових функцій дитини. Використання музичних вправ буде стимулювати її рухову активність, що, у свою чергу, сприятиме покращенню складної багаторівневої регуляції й динамічної саморегуляції.

Крім того, у Додатку Б підкреслюється роль гри та ігрової діяльності у подоланні відхилень психофізичного розвитку дитини дошкільного віку. Тому студент повинен: бути ознайомлений з основними принципами розвитку дошкільників у процесі гри, володіти методами та прийомами проведення творчих ігор, а також „вміти визначати особливості гри дошкільників” [10, с. 110]. Реалізувати ці завдання допоможе набуття студентами аматорсько-виконавських, музично-аудиційних та музично-логоритмічних компетенцій. Це далеко не повний перелік умінь, якими повинен оволодіти майбутній корекційний педагог. Подібні вимоги зафіксовані у ОПП спеціальностей „Соціальна педагогіка”, „Початкове навчання”.

Детальний аналіз стандартів дозволив виокремити із музичних компетенцій вчителя музики компетенції, що допоможуть удосконалити професійну підготовку майбутніх учителів-гуманітаріїв, серед яких назвемо вокально-мовленнєві, аматорсько-виконавські, музично-аудиційні, музично-логоритмічні, музично-корекційні, музично-теоретичні. Якість музичних компетенцій соціальних і корекційних педагогів та вчителів початкової школи можна забезпечити за умови впровадження спеціальних курсів, наприклад, таких як спецкурси для студентів факультету післядипломної та додаткової освіти спеціальності „Дефектологія (корекційна педагогіка)” – „Постановка голосу та виразне мовлення” та „Активні технології елементарного музикування та ритмічного виховання”. Для соціальних педагогів та вчителів початкової школи можна додати курс „Теоретико-методичні засади елементарного музикування”.

У спецкурс „Постановка голосу та виразне мовлення”, спрямований на знайомство з технікою мовлення як комплексом навичок у мовленнєвому диханні, голосотворенні й дикції, ми впроваджуємо елементи вокальної постановки голосу, формуємо вміння та навички правильного співу та вчимо використовувати їх у мовленнєвій діяльності, надаємо знання про гігієну та охорону голосу, накопичені в теорії вокалу. Удосконаленню професійної підготовки майбутніх корекційних педагогів може сприяти курс „Активні технології елементарного музикування та ритмічного виховання”. Для педагога-дефектолога важливо буде засвоїти теоретичні знання про терапевтичні та корекційні властивості музики, про особливості впливу музично-ритмічних вправ на розвиток дитини та ознайомитись з ними; а також опанувати методіку логоритміки та елементарного музикування. Заняття проводитимуться в рамках загальної музичної підготовки. Таким чином, удосконалення

навчального процесу забезпечується під час опанування спеціальних курсів, на яких формуються музичні компетенції.

Детальний аналіз стандартів, дослідження науковців у напрямку використання музики як джерела корекційного та терапевтичного впливу, характеристика й зміст різних видів музичної діяльності дозволили виокремити низку музичних компетенцій (вокально-мовленнєвих, аматорсько-виконавських, музично-аудиторських, музично-логічних, музично-корекційних та музично-теоретичних) та накреслити шляхи їх формування. Дослідження показало, що компетентнісний підхід дозволяє чітко сформулювати перелік завдань, які потрібно вирішити в процесі музичної підготовки студентів педагогічних університетів. У наступних публікаціях передбачається розглянути внутрішню структуру музичних компетенцій, а також визначити критерії їх оцінювання.

Література

1. *Абдуллин Э. Б., Николаева Е. Б.* Музыкально-педагогические технологии учителя музыки: Учебное пособие. – М.: Прометей, 20005. – 232 с.
2. *Бергер Н. А.* Современная концепция и методика обучения музыке (Голос нот). – СПб.: КАРО, 2004. – 368 с. – (Модернизация общего образования)
3. *Закон України „Про вищу освіту” № 2984-III* від 17 січня 2002 р // web-сторінка Міністерства освіти і науки України: www.mon.gov.ua.
4. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи:* Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 112 с.
5. *Національна доктрина розвитку освіти:* Указ президента України №347 від 17 квітня 2002 р. // web-сторінка Міністерства освіти і науки України: www.mon.gov.ua
6. *Пушкар Л. В.* Формування музичних компетенцій майбутніх корекційних педагогів в рамках спецкурсу „Постановка голосу та виразне мовлення” // Науковий вісник (збірник наукових праць): спец. випуск. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2006. – С. 173-177.
7. *Семенов О. М.* Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури // Автореферат дис. ... док. пед. наук: 13.00.04. – Київ, 2006. – 43 с.
8. *Словарь по социальной педагогике:* Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Авт.-сост. Л. В. Мардахаев. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 368 с.
9. *Соколова І. В.* Професійна компетентність вчителя: проблема структури та змісту // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. – 2004. – Випуск 1. – 173 с., С. 8 – 16.
10. *Наказ МОН України № 900* від 01.12.2004 р. Про затвердження складових галузевих стандартів вищої освіти з напрямку підготовки 0101 „Педагогічна освіта”.

УДК 378.637.016:78

Козир А.В.

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ З ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

В статье проанализирован зарубежный опыт формирования профессионального мастерства преподавателей университетского уровня. Выделены инновационные подходы к оцениванию качества искусствоведческого образования.

Ключевые слова: профессиональное мастерство, зарубежный опыт, технологии, оценивание, преподаватель искусствоведческих дисциплин.

Використання позитивного зарубіжного досвіду є актуальним для сучасного стану освіти в Україні, адже його аналіз дає можливість знаходити більш оптимальні шляхи реформування освітньої сфери. З цього приводу В.Кремень зазначав, що на сучасному етапі актуальною є переоцінка державами усього світу «своїх традиційних освітніх парадигм, їх мети та цінностей. Жодна країна світу не задоволена сьогодні своєю системою освіти. Всюди освіта модернізується та реформується з урахуванням потреб життя, глобальних змін, економічних можливостей і традицій культури» [3, 9]. Для нашого дослідження важливою є проблема оцінювання якості освіти, адже результати цієї роботи дозволять більш ефективно спрямовувати студентів на продуктивну діяльність, котра закладає основи майстерності.

Вітчизняні науковці досить ретельно вивчають стан цієї проблеми у зарубіжних країнах: Німеччині (Н.Абашкіна, Ю.Коваленко, М.Тихонова та ін.); Франції (Б.Вульфсон, О.Гопанчук Л.Зязюн,